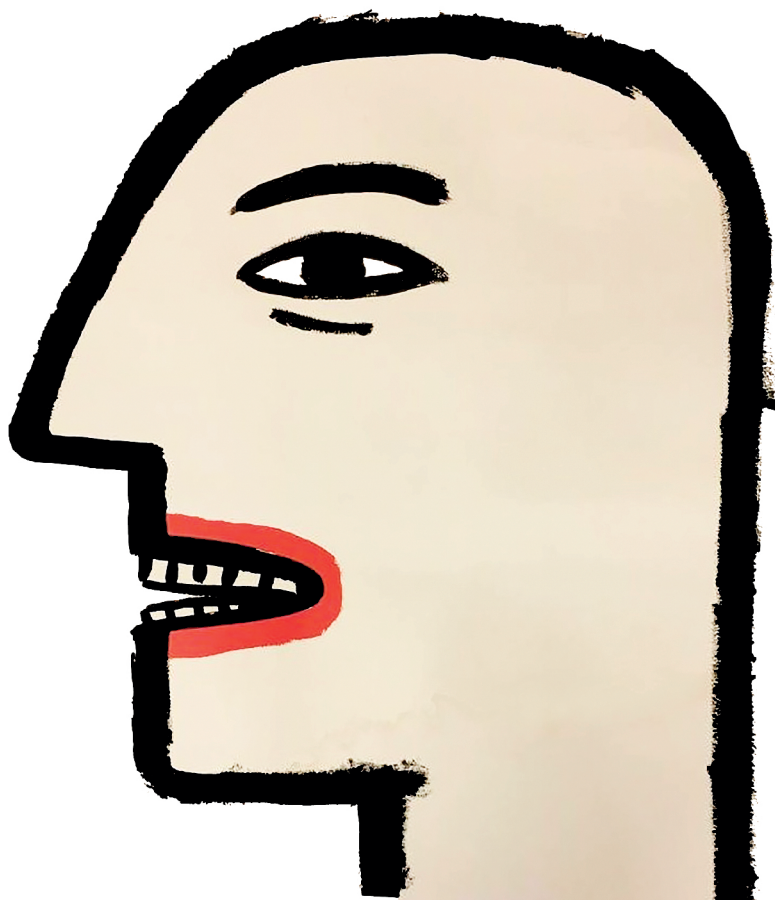

SIELU, RUUMIS & LIHA

- NÄKÖKULMIA SANNA KEKÄLÄISEN TYÖHÖN

BODY, MEAT & SPIRIT

- PERSPECTIVES TO THE WORK OF SANNA KEKÄLÄINEN

SIELU, RUUMIS JA LIHA

– Näkökulmia

Sanna Kekäläisen työhön

BODY, MEAT AND SPIRIT

– Perspectives to the Work of

Sanna Kekäläinen

KEKÄLÄINEN & COMPANY

SIELU, RUUMIS JA LIHA – Näkökulmia Sanna Kekäläisen työhön
BODY, MEAT AND SPIRIT – Perspectives to the Work of Sanna Kekäläinen

© 2018 Kekäläinen & Company

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise without the prior permission of the publisher.

Tuotanto ja copyright | Production and copyright: Kekäläinen & Company
ja kirjoittajat | and writers

Maalaus kannessa | Cover painting: Ylva Holländer / Der Raum 1987

Kustantaja | Publisher: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi
Valmistaja | Printer: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa
ISBN: 9789515689573

SISÄLTÖ | CONTENTS

RIIKKA LAAKSO

- + Nymfin reittejä. Hahmottuva ruumis Sanna
Kekäläisen teoksissa 7
- + The Routes of a Nymph. A Shaping Body in the
Poetics of Sanna Kekäläinen 23

OLLI AHLROOS

- + Kysymyksiä taiteesta ja taiteilijaksi tulemisesta
Sanna Kekäläiselle 38
- + The Courage that Art Demands. 47

MARIA SVANSTRÖM

- + Bringing Sanna Kekäläinen in Dialogue with
Feminist Philosophers. 53

TEEMU MÄKI

- + Vastakeho / Antibody 59

ANU LAUKKANEN

- + Flight of Fantasy 69

JANNE SAARAKKALA

- + Esillä esiintymättä, paljaana huomaamatta . . . 75

TEOSLUETTELO | WORKS OF SANNA KEKÄLÄINEN 85

KIRJOITTAJAT | WRITERS 88

Der Raum, 1987

Photo: Erja Dammert

In the photo: Sanna Kekäläinen

RIIKKA LAAKSO

NYMFIN REITTEJÄ. HAHMOTTUVA RUUMIS SANNA KEKÄLÄISEN POETIIKASSA

1

“

I have been working with this gender-issue for 24 years. (...)

This chain of meanings is 24 years old.”

Sanna Kekäläinen: *Queer elegioita* (2013)

Näyttämöllä seisoo alaston nainen. Hänen vaaleat hiuksensa on kietaistu huolettomaksi nutturaksi, ja hänen meikittömät kasvonsa eivät hymyile. Jäntevä ruumis on tarkkaavainen mutta samalla rento, vahvasti maahan juurtuneet jalkaterät kääntyvät pakottamatta hieman ulospäin. Nainen katsoo suoraan kohti yleisöä.

Sanna Kekäläisen läsnäolossa on jotain selkeästi tunnistettavaa, jotain joka huokuu hänestä kaikissa teoksissa. Opiskelu eurooppalaisissa nykytanssin kouluissa Lontoossa ja Amsterdamissa, uran alkuvaiheet performanssikoonpanoissa kuten Homo \$, ja tanssiminen suomalaisten koreografioiden kuten Ulla Koiviston tai Ervi Sirénin teoksissa 80-luvulla ovat tämän ruumiillisuuden rakennusaineita. Mutta ennen kaikkea Kekäläisen yli 70 omaa teosta tanssija-koreografina ovat mahdollistaneet päättymättömän löytöretken omaan ruumiiseen, syventymisen sen sedimentteihin: materiaaliin ja liikkeeseen. Kekäläinen on kultivoinut tätä läsnäolon tapaa jo yli 35 vuoden ajan, ja nyt koko taiteellisen uran lävistänyt liike ja ajattelu kukoistavat hänen ruumiissaan, paljastaen katsojalle hyvin omaleimaisen tanssin poetiikan.

Kekäläinen on osa sitä laajaa ja heterogeenistä koreografioiden joukkoa, joka kiinnostui uudenaikaisesta tanssimisen tavasta vaihtoehtona baletin tekniikan tuottamalle muotojen tanssille ja modernin tanssin metodologioiden luomille dynaamisille kehoille. Tanssi ja elämä lähenivät toisiaan kun Judson Dance Theatren koreografit 60-luvulla inspiroituivat arkipäivän liikkumisesta (kä-

vely, istuminen, juokseminen) tai käyttivät teoksissaan ammattitanssijoiden lisäksi kadunmiehiä. Tämän 'uuden tanssin' (new dance) tai postmodernin tanssin (postmodern dance) eksistentiaalinen lähestymistapa liikkeeseen – sen syventyminen kokemukseen ja läsnäoloon – loi uudenvälisen prosesseihin perustuvan työskentelytavan, jonka tavoitteena ei ollut *esittää* (represent) vaan *näyttää* (present).

Kun uusi tanssi rantautui Suomeen, Kekäläinen oli raivaamassa tietä tälle erilaiselle taidemuodolle 80- ja 90-luvuilla. Tanssimaailman perinteisiä toimintatapoja rikottiin, kun uudenvälisestä tanssissa olemisesta kiinnostuneiden itsenäisten koreografien tueksi ei perustettukaan perinteistä tanssiryhmää vaan yhteisöllinen Zodiak Presents, joka tarjosi perustajajäsenilleen verkostoja, rakenteita ja vertaistukea, ehkä myös (taide)poliittista uskottavuutta. Kekäläinen lähti kuitenkin yhä päättäväisemmin omille poluilleen jo vuonna 1996 ja perusti Ruumiillisen taiteen teatterin – sama taiteellisesti ehdoton työskentely jatkuu nykyään nimellä Kekäläinen & Company.

Kekäläinen itse jakaa taiteellisen uransa kahteen jaksoon, jossa varhaiske-käläinen vaihe ulottuu työskentelyn alusta aina teokseen *Puna-Red-Rouge* (2007). Tämän teoksen myötä kehittyi tapa "määritellä uudelleen määrittelemättä" ja "luoda tilaa erilaisuudelle ja vieraudelle"; haastaa tuttuja ja turvallisia sosiaalisia käytäntöjä sekä ravistella normalisoituja ajattelumalleja.¹ Tästä käännekohtasta eteenpäin Kekäläisen työskentelyä voi kuvailla pelkistetyn hienovaraiseksi, eräänlaiseksi riisutun liikkeen runoudeksi, jossa monisyinen ajattelu kerrostuu henkilökohtaiseen ja samalla äärimmäisen poliittiseen läsnäoloon.

Myös Kekäläisen näyttämö on riisuttu: pelkkä valkoinen tanssimatto. Lavastuksena saattaa olla yksinkertainen pöytä, tai muutama valkoinen tuoli, ehkä Kekäläisen paljon käyttämä oranssi Sopu-teltha tai yksinäinen puhallettava kumivene. Näyttämö on ruumiillisuuden laboratorio, jossa erilaisia merkityksiä tutkitaan liikkeen, sanojen ja esineiden avulla.² Viime vuosina Kekäläisen työskentely on ollut myös visuaalisesti riisutumpaa, kun teoksissa *Onni-Bo-nheur-Happiness* (2009) tai *THE BEAST – A Book in an Orange Tent* (2011) valosuunnittelulla rakennetut vaikuttavat näyttämökuvat ovat vaihtuneet dogmaa muistuttavaan tekniikkaratkaisuun, jossa koreografi itse manipuloi lavalta käsin osaa teoksen äänistä ja valoista. Paljastamalla nämä teatterin keinot ja tuomalla ne osaksi näyttämön tapahtumia teatteritekniikka sulautuu osaksi Kekäläisen taiteellista manifestia, joka kieltää kaiken speaktaakelinomaisuuden ja keinotekoisuuden.

1 Hannele Jyrkkä: *Tanssija haluaa erilaisuudelle lisää tilaa*. Helsingin Sanomat 16.5.2014

2 Kekäläinen & Companyn omassa tilassa, Kaapelitehtaan Ruumiillisen taiteen teatterissa, vaikutelma tästä ruumiillisuuden laboratoriosta on vielä vahvempi: valkoiset seinät jatkavat tanssimaton valkoisuutta kolmiulotteiseksi niin, että tanssija tai tanssijat tuntuvat olevan neutraalin laatikon sisällä. Muissa teatteritiloissa tämä tanssimatto sijoittuu keskelle olemassaolevia rakenteita, kuten Pannuhallin harmaata sementtiä tai Kiasma-teatterin modernien seinien suojaan, jonka keskelle valkoinen matto rajaa ruumiillisuuden tutkimiseen pyhitetyn tilan.

Valtavirran speaktaakkelimainen kuvasto, sen rahan ja vallan tuottama kuvatulva³, on Kekäläisen taiteen vastakohta. Hän pyrkii kohti yksityistä näyttämöä; erilaista esittämisen tapaa, jonka pohjaksi voisi asettaa uteliaisuuden ja viattomuuden, kuten *Sananvapaus & speaktaakkeli* (2014) teksteissään hienovaraisesti ehdottaa. Uteliaisuus tarkoittaa myös tiedonjanoa, 'halua saada tietää', samalla kun sana viattomuus kuljettaa ajatukset synonyymiinsä 'syyttömyys'. Jokainen, joka on nähnyt Kekäläisen teoksia tietää, että hänen taiteensa 'viattomuus' on suhteellista: hänen näyttämönsä on täynnä haavoittavaa ajattelun ja tiedon dynamiittia. Sen räjähdysvoima kohdistuu kapitalismin raakuuteen, speaktaakkelin yhteiskunnan perversioihin, sukupuoleen kurinpidon välineenä tai suhteeseemme toiseuteen ja toiseen – varsinkin jos tämä 'toinen' on oma itse. Kekäläinen on syyllinen valtavirran speaktaakkeli-maisten kuvien pilkkomiseen, niiden räjäyttämiseen kappaleiksi, jotta kuvien alla – itse ruumiissa – piilevä hiljainen ja viaton tieto tulisi näkyviin.

Jos suurin osa meitä ympäröivistä kuvista on hegemonian rakentamia, sitä kuvastoa joka ylläpitää ja vahvistaa vallitsevaa maailmanjärjestystä, onko toisenlaisten kuvien luominen mahdollista? Foucault muistuttaa että vallan mekanismit heijastuvat suoraan ruumiiseen⁴, ja Kekäläinen haluaa ymmärtää tätä vallankäyttöä – eräänlaista epäsuoraa väkivaltaa – laajan ja tarkan ajattelun avulla. Hän tutkii niitä vallankäytön normalisoituja muotoja, jotka pysyvät usein näkymättöminä 2000-luvun yhteiskunnassa, ja käsittelee niitä kriittisesti taiteessaan; oman ruumiinsa kautta.

Tämä artikkeli havainnoi Kekäläisen työskentelyä erityisesti vuodesta 2013 vuoteen 2017 asti: *Queer elegioita* -teoksesta *Whorescopeen* saakka. Tämän ajanjakson teosten aihemaailmat kiinnittyvät vahvasti naisen ruumiin, sukupuolen esittämisen ja *queer*-ajattelun ympärille, samalla kun itse ruumiillisuus välittyy kannanottona naisen yhteiskunnallisesta olemassaolosta.

Naisen ruumiin poliittinen jännite, ja sen sijoittuminen meidän patriarkaalisen yhteiskuntamme toiseuteen, on ollut Kekäläisen työskentelyn ytimessä pitkään. Taiteellisen uransa alkupäivistä häntä ovat inspiroineet sekä feministiset kirjoitukset että kapinalliset ja subversiiviset naiset. Myyttinen ja eroottinen Lilith joka otti haltuun oman ruumiinsa ja seksuaalisuutensa lähtiessään paratiisista, Santa Teresa de Ávilan hurmiollinen kohtaaminen Jumalan kanssa naisen orgasmin allegoriana, tai hysteeristen naisten kokemusellinen olemassaolo ovat läsnä monissa Kekäläisen teoksissa. Näillä riippumattomilla ja itsenäisillä naisilla on vahva kontakti omaan ruumiillisuuteen ja seksuaalisuuteen, samalla kun he rikkovat perinteistä käsitystä kauneudesta: heidän ruumiinsa eivät ole miellyttäviä kuvia, vaan lihallisuudessaan röyhkeitä, kiihottuneita, hävyttömiä, haltioituneita sekä rikkinäisiä, groteskeja ja hysteerisiä. Yhteiskunnassa, jossa perinteinen naisen rooli on ruokkia (maskuliinista) seksuaalista halua, ja olla sen ruokkana oman halunsa kustannuksella, Kekäläisen kokemukselliset näyttämökuvat syventyvät tähän

3 "I divide art to private and spectacle. How does the private combine and create meanings and how does the spectacle which is ruled by media, money and power combine meanings? The difference is huge and systematic. My stage is private." Sanna Kekäläisen teksti, *Queer elegioita* (2013).

4 Lisää vallankäytöstä ruumiiseen teoksessa Michel Foucault: *Surveiller et Punir: Naissance de la prison*. Paris: Editions Gallimard, 1975.

subversiiviseen ruumiillisuuteen; lihalliseen läsnäolon muotoon joka lävistää näiden naisten olemassaolon.⁵

2

1800-luvun lopulla Jean-Martin Charcot havainnoi ja dokumentoi hysteeristen naisten ruumiillisuutta, yrittäen ymmärtää tätä Salpêtrièren sairaalaan suljetujen potilaiden olotilaa. Heidän ruumiinsa vaikuttivat olevan kiihtymyksen ja tunteen lävistämiä, ja nämä tunnetilat (pathos) piirsivät ja piirtyivät suoraan lihaan; ihon poimuihin ja sen väristyksiin, väkivaltaisesti kaarelle taipuviin selkärankoihin ja kouristuneisiin lihaksiin. Hysteeristen naisten ruumiiden olemisen tapaa oli mahdotonta selittää lääketieteen keinoin. Charcotin perusteellinen dokumentointi kuvaileekin naisten olotilaa äärimmäisen vahvaksi ja kaoottiseksi, fyysiseksi runoudeksi.⁶ Tällainen *huokoinen ruumis* on myös Kekäläisen työskentelyn pohja. Koreografin oman kuvauksen mukaan ajattelun ja kirjoittamisen tuloksena syntyneet sanat 'imeytyvät käsiin ja jalkoihin'⁷, lävistäen hänen ruumiinsa. Sanat eivät muunnu ymmärrettäväksi tai 'luettavaksi' liikekieleksi tai kuvittamiseksi (mimesis), vaan olemisen tavaksi joka huokuu ristiriitaista ruumiillista pohdintaa. Kekäläisen tanssi on kysymyksessä *olemista*, 'being in the question'⁸; eräänlaista epävarmuuden tutkimista, joka herättää hänen ruumiinsa liikkeen. Näiden monimuotoisten vastausyritysten pohjana on usein eksistentiaalisia kysymyksiä, jotka nostavat näkyviin liikkeestä ja ruumiillisuudesta koostuvia vastakkainasetteluja ja paradokseja. Kekäläisen tanssiessa hänen ihonsa tuntuu ohenevan, se muuttuu lähes läpinäkyväksi, samalla kun koko ruumis pehmenee vastaanottavaiseksi materiaaliksi, johon tämä lihallinen runous muovautuu.

Kekäläisen fyysisyys onkin samanaikaisesti kiehtovaa ja hämmentävää, henkeäsalpaavaa ja hurmaavaa, jopa pelottavaa. Ennen kaikkea se on saavuttamatonta, *ruumiillisen ajattelun* monikerroksista ajatusketjua, joka tuntuu puhuvan samanaikaisesti monella eri kielellä. Ruumis on yhtä aikaa kevyt ja painava, liikkumaton ja värisevä, kylmä ja kuuma, täynnä synkooppeja ja elämää, ja niin edelleen. Tanssi on välillä laaja-alaista ja ylenpalttista, ajoittain minimalistista ja intiimiä, tai lähes näkymätöntä, samalla kun ruumis suodattaa jatkuvasti ympäristöönsä tätä mystistä, väkivaltaista ja runollista lihan olotilaa. Pitkäaikainen ruumiillisuuden tutkiminen mahdollistaa tämän 'para-

5 Lisää alastomuudesta ja naisen ruumiista katseen kohteena teoksessa John Berger: *Ways of seeing*. London: Penguin books, 1972.

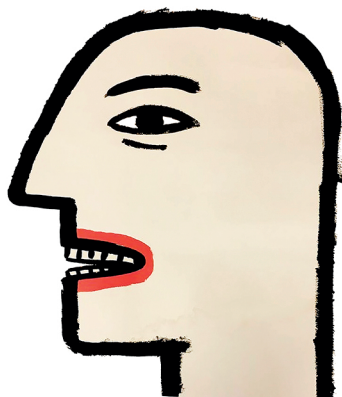
6 Kaikki tämän artikkelin viittaukset hysteriaan ovat Georges Didi-Hubermanin teoksesta *Invention de l'hystérie. Charcot et l'iconographie photographique de la Salpêtrière* (2007). Kirjoittaja analysoi tarkasti Jean-Martin Charcotin tapaa levittää tietoa hysteriaista sairaalan ulkopuoliselle maailmalle. Sairaalan yleisöluennoilla, 'Tuesday lectures', naispotilaat esiintyivät katsojille hypnoosissa Charcotin ohjeita seuraten, ja Didi-Huberman kutsuukin häntä 'hysterian koreografiksi'. Charcot muutti hysterian eräänlaiseksi yliluonnolliseksi speaktaakkeliksi, jonka pääroolissa näyttelevät naiset olivat kiehtovia ja seksuaalisia kummajaisia, ja tämä Charcotin luoma negatiivinen mielikuva yhdistetään hysteriaan usein myös nykyaikana.

7 Teksti teoksesta *Diva Vulva*.

8 Yleisökeskustelu Tanz Im August 31.8.2017. Sophiensaele, Berliini.

Sielu, ruumis ja liha sisältää kuuden kirjoittajan näkökulman koreografi-tanssija Sanna Kekäläisen urauurtavaan työhön.

Body, Meat and Spirit contains the perspectives of six writers to the groundbreaking work of choreographer-dancer Sanna Kekäläinen.

9 789515 689573